

Західно-Українське працююче селянство в боротьбі з окупацією / Бараба Гр. // Наша правда – 1930. – Ч. 5–6. – С. 28–72. 25. Кривавий похід польського фашизму на окупованих землях Західної України. – Львів: Видавництво Центрального Комітету МОДР-у З. У., 1930. – 32 с. 26. Наше становище // Свобода. – 23 березня 1930. – С. 1. 27. До чого це йде? // Свобода. – 31 серпня 1930. – С. 2. 28. Кому це потрібне? // Свобода. – 21 вересня 1930. – С. 2. 29. Державний архів Львівської області, ф. 121, оп. 3, спр. 779с.

Марианна Пыриг

ЛЕВОРАДИКАЛЬНЫЕ СИЛЫ В САБОТАЖНЫХ АКЦИЯХ 1930 ГОДА И ИХ ПОСЛЕДСТВИЯ

В статье исследована роль леворадикальных сил в саботажных акциях 1930 г. против аграрной политики польского правительства. Проанализированы взаимоотношения коммунистов и национал-демократических и националистических сил во время событий лета-осени 1930 г. Определено влияние последствий акций на положение КПЗУ в общественно-политической жизни Западной Украины в конце 20-х начале 30-х годов XX века.

Ключевые слова: саботажные акции, "нацификация", леворадикальные силы, КПЗУ, аграрный вопрос, Западная Украина.

Marianna Pyrig

RADICAL LEFT FORCES IN TAMPER SHARES IN 1930 AND THEIR CONSEQUENCES

In the article the role of the left radical forces in sabotage actions in 1930 against agrarian policy of Polish government is investigated. The relations between communists and national democratic and nationalistic forces during the events of summer-autumn in 1930 are analysed. Influence of consequences of actions on position of CPZU in social and political life of Western Ukraine at the end of 20th – beginning of 30th of XX century is determined.

Key words: sabotage actions, pacification, left radical forces, CPZU, agrarian question, Western Ukraine.

УДК 94(477)

Андрій Кліш

ІДЕЙНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО СОЮЗУ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (30-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

У статті проаналізовано ідейні засади, культурно-просвітню діяльність Українського католицького союзу в Східній Галичині у 30-х рр. ХХ ст., охарактеризовано його діяльність у сфері національного виховання молоді, співпраці з просвітніми організаціями.

Ключові слова: ідейні засади, культурно-просвітня діяльність, Український католицький союз, суспільно-християнський рух, Східна Галичина.

У Східній Галичині міжвоєнного періоду діяли десятки партій та громадських організацій. Достатньо авторитетними серед українців були політичні сили клерикального табору. Помітну роль у формуванні ідеології національно-культурницького руху відіграв Український католицький союз (УКС).

Наукова новизна статті полягає у тому, що у публікації зроблено спробу дослідження особливостей культурно-просвітньої діяльності УКС у Східній Галичині упродовж 30-х рр. ХХ ст.

Об'єктом дослідження виступають політичні та культурно-просвітні процеси у Східній Галичині як важливий чинник діяльності УКС з метою консолідації українства, формування національної свідомості.

Предмет дослідження – аналіз ідейних засад УКС у Східній Галичині упродовж досліджуваного періоду.

Мета публікації – дослідити ідейні засади УКС у Східній Галичині упродовж 30-х рр. ХХ ст.

Незважаючи на значну роль, яку відіграли представники суспільно-християнського руху упродовж міжвоєнного періоду, наукове вивчення цієї проблеми розпочалося лише наприкінці ХХ ст. Важливі напрями діяльності суспільно-християнської організації, зокрема УКС, висвітлені у працях М. Москалюка [1–2], у яких автор розглянув історію розвитку суспільно-християнського руху міжвоєнного періоду.

Цій темі присвятила своє наукове дослідження У. Кошетар "Роль Української греко-католицької церкви у формуванні галицького консерватизму 1900–1939 рр." [3]. Зокрема, вона охарактеризувала громадсько-політичну діяльність консервативно-клерикальних структур Східної Галичини міжвоєнного періоду (зокрема, на прикладі УКС), їх роль у формуванні консервативного та релігійного світогляду східногалицького суспільства.

У дослідженнях О. Постельжука охарактеризовано діяльність українських угодівських партій й організацій у Західній Україні в 1919–1939 рр., до яких автор відносить і УКС, визначено соціальну базу партій та організацій, досліджено їх ідеологію [4].

І. Пилипів у монографії "Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.)" [5] детально висвітлив морально-виховні аспекти діяльності молодіжних клерикальних організацій "Скала", "Католицька акція української молоді", "Орли"-КАУМ та інших, які займалися просвітницько-культурною роботою та були пов'язані з УКС.

Джерельну базу наукової публікації складають архівні матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові [6] та дані періодичні видання, зокрема газета "Мета" – пресовий орган УКС.

22 жовтня 1930 р. з відозвою до українців Східної Галичини звернувся митрополит А.Шептицький. Він закликав до створення УКС на основі принципів дотримання і захисту католицької віри та моралі, особливо у політичному житті, збереження легальності супроти держави, забезпечення законними методами прав, добробуту, освіти народу, відстоювання соціальної справедливості. Метою УКС проголошувалось всестороннє добро українського народу в християнському розумінні цього слова [7, с. 1].

29 жовтня 1930 р. на нараді обговорено мету та завдання УКС, а також статут організації, в основу якого покладалися принципи, подані у відозві А.Шептицького [8, с. 4]. Статутом дозволялася участь членів УКС в інших політичних організаціях, їм надавалась свобода "у всіх справах активної політики, в яких не порушена католицька віра та мораль і загально всіма католиками прийняті національні і суспільні принципи" [9, с. 3]. Митрополит А.Шептицький і голова УКС В.Децикевич заявляли, що "Католицький Союз своїми принципами стоїть немовби понад партіями" [10, с. 1]. Зокрема, окреслюючи принципи діяльності УКС, митрополит зазначав: "Стоячи на ґрунті легальності супроти держави, якої ми горожанами, будемо посвячувати наші сили, щоби на всіх ділянках народного і політичного життя законними засобами здобували для нашого народу щораз то більшу освіту, культуру, добробут та права. Всестороннє добро українського народу в християнському розумінню сего слова, се ціль, до якої в політичному життю прямуємо" [11, с. 361]. Р. Тожецький писав, що УКС не був партією у точному значенні цього слова, оскільки не висував конкретної політичної програми, хоча зберігав організаційні форми партії; співпрацював з тими українськими рухами що базувалися на християнській платформі [24, с. 113–114].

Статут УКС передбачав, що членом організації може стати особа греко-католицького обряду та української національності віком від 18 років. Головна рада могла прийняти у члени УКС особу, що сповідувала християнство і присягалася підтримувати мету та завдання союзу. Важливість вступу до УКС підкреслювалася складанням урочистої присяги, що ґрунтувалася на статуті "до рук самого митрополита" [6, арк. 6]. Завдяки такому підходу УКС об'єднав навколо себе осіб різних соціальних верств і політичних переконань.

УКС ставив за мету консолідацію усіх верств українського суспільства на національно-християнських засадах для побудови власної держави. Ідею автономії українських земель УКС не підтримував, у ставленні до Польщі відстоював політику поміркованої опозиції й акцентував увагу на ідеї самостійності України [2, с. 100]. УКС ставив завдання "боронити католицьку віру і мораль, дбати за приноровлювання принципів християнської етики у всіх ділянках національного життя і підтримувати культурний та господарський розвиток українського народу..." [12, с. 2].

Загальні збори УКС, що відбулися 26 грудня 1935 р., скеровували духовенство на співпрацю з українськими культурно-освітніми й економічними установами, в т.ч. й кооперативними. В ухвалі зборів вказувалося, що "УКС повинен ідейно об'єднати всі наші національні установи, а головню "Просвіту", "Рідну школу" і кооперацію" [13, с. 15].

УКС виступав за співпрацю з українськими культурно-освітніми й економічними установами. "Вплив католицького руху на громадянське життя та додатня співпраця з читальнею, кооперативою, з кружком "Сільського господаря" і "Рідною школою", викорінюють на низах байдужість до цих установ, впроваджують ідейну обов'язковість та строгу відповідальність за їх розвій" [14, с.3].

Значну культурно-просвітню діяльність УКС вів на шпальтах свого пресового органу – газети "Мета". Зокрема, часопис мав безкоштовний додаток "Література, мистецтво і наука", у якому публікувалися біографії українських письменників, а також окремі факти з діяльності "Просвіти",

рецензії на книжкові видання, інформувалася громадськість про різноманітні події національно-культурного життя, поширювалася інформація про свята, організовані українською молоддю.

Значну увагу у часописі присвячено висвітленню діяльності музею визвольної боротьби України у Празі, а також українському Національному музею у Львові, значенні в національно-культурному розвитку українців Східної Галичини. Зазначалося, що в музеї упродовж 1932 р. організовано п'ять виставок українського народного мистецтва, налагоджено видавничу діяльність. "Мета" інформувала громадськість про різноманітні виставки українського мистецтва закордоном.

У газеті публікувалися матеріали, присвячені героїчним сторінкам історії українського народу. Так, у статті, приуроченій річниці трагедії під Крутами, робився акцент на вихованні молоді в душі патріотизму. У рубриці "Культурний рух" публікувалися матеріали, присвячені висвітленню діяльності духовної семінарії у Львові [15].

Слід зазначити, що УКС підтримав енцикліку Папи Пія XI "Ubi arcano Dei", у якій закликалися вірні до боротьби за християнські ідеали під гаслом католицької акції (КА) [16, с. 2]. Зокрема, Папа зазначав: "Католицька Акція це співучасть мирян у ієрархічному апостольстві Католицької Церкви для оборони релігійних і моральних засад, як також для розвитку здорової і корисної суспільної акції під проводом церковної ієрархії, незалежно і понад політичні партії, в цілі обнови католицького життя в родині і суспільстві" [17, с. 1].

У травні 1933 р. відбулася подія, яка вплинула на культурно-просвітнє життя Східної Галичини – свято "Українська молодь – Христові" (УМХ). Метою проведення свята "УМХ" було об'єднання усіх віруючих українців у "непоборну стіну для захисту Христової віри", а також "... скріплення релігійних і моральних основ його існування... для ...побідної пройдешня його історичної Голгофи" [5, с. 272]. Воно носило загальнонаціональний характер, адже у святі 6–7 травня поточного року взяло участь понад 60 тис. молодих українців з усієї Східної Галичини [18, с. 4–5]. У рамках програми поряд з проголошенням присяги української молоді "на вірність Христові", у церквах св. Юра, св. Успіня, св. Спаса, в гімназії сестер-василіанок відбулись секційні засідання з промовами та обговоренням. 14 травня 1933 р. в усіх парафіях Східної Галичини українська молодь склала присягу на вірність Ісусу Христу.

Свято "УМХ", ініціатором якого був і УКС, мало важливе значення для українців Східної Галичини, адже, як зазначав К. Левицький "саме християнство може стати тією консолідуючою морально-виховною інституцією, яка приведе український народ до моральної обнови й до нового життя" [19].

Важливим результатом згаданого свята стало створення молодіжної релігійної організації – Католицької акції української молоді (КАУМ), на яку покладалося завдання виховання нового типу свідомого українця-патріота, який мав уособлювати в собі християнина, фахівця та зразкового громадянина. Робота у гуртках КАУМ мала переважно просвітницько-культурницький характер. Основними виховними формами були: молитва, дотримання святих таїнств, участь в богослужіннях, релігійних бесідах, обговореннях релігійної літератури тощо. Особливу увагу гуртківці звертали на ліквідацію неписьменності серед мешканців певного населеного пункту й антиалкогольну пропаганду. У цих питаннях вони співпрацювали з "Просвітою", "Рідною школою" та антиалкогольним товариством "Відродження" [5, с. 274–275]

Підтримуючи моральні цінності художніх творів, УКС у 1937 р. започаткував нагороду (1 тис. зол.) для тих авторів, які пропагували позитивні з християнського і національного погляду цінності [20, с. 3]. Зокрема, 16 лютого 1937 р. журі у складі Г. Костельника, М. Гнатишака, П. Ісаїва, Е. Пеленського, К. Чеховича та представників Головної Ради УКС М.Каратницького (голова) та М.Демкевича-Добрянського (секретар) визначило переможців. Перша нагорода у розмірі 600 зол. призначено Н.Королевій, другу нагороду розділено між Б. І. Антоничем (200 зол.), і Л. Мосендзом (200 зол.) [21, с. 1].

Складними та суперечливими були взаємини між УКС та "Просвітою". Зокрема, навесні 1931 року Головна рада звернулась до членів УКС у зв'язку з необхідністю взяти активну участь у підготовці Загальних Зборів "Просвіти" (червень 1931 р.) та не допустити посилення впливу на товариство з боку радикальних кіл. Проте в подальшому цю співпрацю призупинили "в наслідок невідрадного матеріального положення "Просвіти" рішаючи чинники пішли на деякі компроміси, небезпечні з католицького становища" [22, с. 3]. Співпраця членів товариства "Просвіта" з представниками ліворадикальних рухів стала причиною ігнорування УКС у підготовці зборів "Просвіти" у 1932 р.

Слід зазначити, що УКС, як і загалом Греко-католицька церква, засудив Голодомор українського населення в радянській Україні. Зокрема, у "Меті" публікувалася інформація про цю трагічну подію подію в Україні: "Голод на Україні", "Україна в передсмертних судорогах", "Український Громадський Комітет Допомоги страждальній Україні", "Картини з большевицького

пекла", "Биймо у великий дзвін на тривогу!", "На фронт допомоги Великій Україні", "Чужа преса про страхіття на Україні і прикордонній полосі", "Відозва Українського Громадського Комітету рятунку України", "Нові автентичні вістки про голодові муки населення України", "Кардинал Інніцер взиває на поміч голодуючій Україні", "Св. Отець і голодуючі жертви большевизму", "Комуністичний поклін – царським тіням", "День національної жалоби та протесту", "Протестуємо проти большевицького терору й виголоджування України!", "Дальша акція Кардинала Інніцера в справі голодуючих на Україні" тощо [23, с. 35].

Таким чином, упродовж 30-х рр. ХХ ст. у культурно-освітньому та суспільно-політичному житті Східної Галичини УКС посідав значне місце. Насамперед це стосується виховання української молоді шляхом створення молодіжної релігійної організації – КАУМ.

Список використаних джерел

1. Москалюк М. Ф. Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. ХХ ст. / Москалюк М. Ф. – Київ, 1998. – 56 с.
2. Москалюк М. Державотворча концепція українських християнських суспільників у міжвоєнній Галичині (1920–1939 рр): історико-політологічний аналіз / Москалюк М. Ф. // Галичина. – 2000. – № 4. – С. 97–101.
3. Кошетар У.П. Роль Української греко-католицької церкви у формуванні галицького консерватизму 1900–1939 рр.: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 "Історія України" / У.П. Кошетар. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
4. Постельжук О. Українські угодовські партії та організації у Західній Україні (1919–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 "Історія України" / О. П. Постельжук. – Луцьк, 2010. – 20 с.
5. Пилипів І.В. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.) / І. В. Пилипів. – Тернопіль: Видавництво "Економічна думка ТНЕУ", 2011. – 428 с.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 406, оп. 1, спр. 103а, 360 арк.
7. Український Католицький Союз // Діло. – 26 жовтня 1930. – С. 1.
8. 3 історії Українського Католицького Союзу // Мета. – 15 березня 1931. – С. 1.
9. Статут Українського Католицького Союзу // Мета. – 15 березня 1931. – С. 3.
10. Що таке Український Католицький Союз? // Діло. – 30 жовтня 1930. – С. 1.
11. Шептицький А. Під один прапор! // Нива. – 1930. – № 10. – С. 361.
12. Наші завдання у новім році // Нива. – 1931. – Ч. 1. – С. 1–3.
13. Загальні Збори Українського Католицького Союзу // Мета. – 1936. – Ч. 1. – С. 14–15.
14. Осташевський Й. До питань громадської діяльності українського духовенства (Реферат, виголошений на Великих Зборах священничого Товариства ім. Св.Андрея, 8 лютого 1934 р.) // Мета. – 1934. – Ч. 7. – С. 2.
15. Муц О. Україномовна періодика в національно-культурному житті Східної Галичини міжвоєнного періоду: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / О. Муц. – Тернопіль, 2012. – 20 с.
16. Бучко І. Католицька Акція // Мета. – 1931. – 12 квіт. – С. 2.
17. Дефініція, єство й організація Католицької Акції // Мета. – 8 листопада 1931. – С. 1–2.
18. Привіти й телеграми з нагоди Свята "Українська Молодь Христові" // Мета. – 14 травня 1933. – С. 4–5.
19. Левицький К. Хто побідив / К. Левицький // Діло. – 18 травня 1933. – С. 4.
20. Літературні нагороди Українського Католицького Союзу // Мета. – 14 листопада 1937. – С. 3.
21. Літературна нагорода Українського Католицького Союзу // Мета. – 21 лютого 1937. – С. 1.
22. Організаційна праця УКС за час від 1 січня 1931 до травня 1932 // Мета. – 5 червня 1932. – С. 1–3.
23. Кіт В. Роль Української греко-католицької церкви в допомозі голодуючим УРСР у 1932–1933 роках / Володимир Кіт // Архіви України. – 2008. – № 5–6. – С. 33–43.
24. Тожецький Р. Митрополит Андрей Шептицький / Тожецький Ришард // Ковчег. Збірник статей з церковної історії. – Львів: Інститут історичних досліджень Львівського державного університету ім. Івана Франка, Інститут Історії Церкви, 1993. – Число І. – С. 113–114.

Андрей Клиш

ИДЕЙНЫЕ ОСНОВЫ УКРАИНСКОГО КАТОЛИЧЕСКОГО СОЮЗА В ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЧИНЕ (30-Е ГОДЫ ХХ В.)

В статье проанализированы идейные основы, культурно-просветительную деятельность Украинского католического союза в Восточной Галичины в 30-х гг., охарактеризованы его деятельность в сфере воспитания молодежи, сотрудничество с просветительскими организациями.

Ключевые слова: идейные основы, культурно-просветительная деятельность, Украинский католический союз, общественно-христианское движение, Восточная Галичина.

Andiy Klish

IDEOLOGICAL FOUNDATIONS UKRAINIAN CATHOLIC UNION ACTIVITIES IN EASTERN GALYCYNIA (30-IES OF XX CENTURY)

The paper explores ideological foundations, the cultural and educational activities of the Ukrainian Catholic Union in Eastern Galychyna in the 30-ies of XX century, described his work in youth education, cooperation with educational institutions.

Key words: ideological foundations, cultural and educational activities, the Ukrainian Catholic alliance, a public-christian movement, Eastern Galycyna.